

Besuttapril (00-04-03)

Storskifte i urmakeriets Östnor 1847/48

En bonde och urmakare i Östnor hade häst, sju kor och ett dussin får och getter och jord nog att livnära dessa. Det fanns några, som hade mera men många som hade mindre. Ett hade dock alla gemensamt – jordlapparna var små och utspridda och det gick åt mycket tid att ta sig till och från dem. Bönderna fick vara påhittiga för att hinna med allt.

Den här bonden hade åker och slog på 48 olika ställen inom Östnors rāmärken. För att minska antalet gödselvändor bytte han gödsel med sin svåger där de hade åkrar intill varandra. I Älvdalen lät man på sina ställen bli att skifta tegarna vid arv. Tegen fick rotera mellan syskonen i tur och ordning ett år i sänder. Problemet med ägosplittring skulle lösas med storskiftesreformen. I Mora var den inte slutförd förrän åren 1847/48 och så här gick det till:

Man började med uppmätning – revning – av de olika ägobitarnas areal. Bitarna värderades också i fråga om avkastningsförmåga och erhöill en godhetsgrad. Den revade arealen dividerades sedan med graden som gav den reducerade arealen. Regeln var att varje jordägare efter skiftet skulle äga lika stor areal jord i reducerat mått som före skiftet. Antalet ägeställen skulle minskas avsevärt - högst fyra åkerställen och fyra slogställen. (AN: s. 142 i Mora 2). På så sätt skulle jorden kunna brukas effektivare. Vidare skulle varje brukningsenhet (hemman) åtminstone kunna ge foder åt en häst, tre kor, tre får och sex à sju getter motsvarande 60 - 70 reducerade snesland. Ett hemman, som uppfyllde detta krav kallades besuttenhet. Många hemman var emellertid betydligt mindre, se stapeldiagrammet. Därför bestämde man att hemman skulle slås ihop till ägargrupper, som på längre sikt, skulle kunna bli ensamägda besuttenheter genom att huvudägaren löste in de s.k. subägorna.

I Östnor bildades 40 besuttenheter av vilka drygt hälften uppfyllde önskemålet att vara större än 60 snesland men blott sju ägare skulle ha klarat det utan sammanslagning med subägare. Av dessa sju kunde tre kanske betraktas som ”storbönder” i Östnor men deras jordinnehav var ändå bara i nivå med vad som i Leksand krävdes för att vara ett fullsuttet hemman. I Östnor liksom i Mora i övrigt krävdes kompletterande försörjningsmöjligheter (när även fäbodbrukets bidrag var uttömt – AN:slopas ev.).

Landshövdingen Lars Järta uppgav i sin ämbetsberättelse år 1822 att omkring 70 hushåll i Östnor och Öna fick sin försörjning genom klocktillverkning jämte jordbruk. I ägarförteckningens kolumn "Urm" är markerat det trettioal jordägare, som också vid tiden för storskiftet var engagerade i urmakeriet. Uppgifterna är hämtade från Eva Jacobssons bok "Urmakare i Mora socken". Ägarförteckningens ordning följer i stort sett husförhörslängdens: Byn – Bogghed – Tåmåsby. Man kan skönja en viss anhopning av urmakare nere i Byn. Där fanns också det nav, kring vilket urmakeriet på trakten snurrade: (AN: stor-?)bonden och förlagsmannen Rombo Anders Matsson, f.1812.

Hur gick det då med de storstilade planerna? För storskiftesgenerationen blev det ju avsedd förbättring. Bonden, som idkade gödselbyte, fick en ensamägd besuttenhet med god marginal. De 48 ställena minskades till sju, gårdstomten inräknad. För generationerna efter storskiftet diskuteras utvecklingen av distriktslantmätare Bo Turesson för Mora som helhet. Han konstaterar: "Reglerna om inlösen inom 20 år av obesuttna lotter – subbar – efterlevdes inte i något fall. Och förbudet att dela obesuttna hemman kringgicks genom att man sämjedelade." Delningsförbudet blev således i praktiken bara ett önskemål och fram till sekelskiftet hade ägosplittringen återigen haft sin gång. Det var nu dags för en ny reform denna gång kallad "laga skifte". I Östnor genomfördes detta under åren 1935-44.